

تغیر مسیرهای وارداتی کشور در شرایط بحران و نقش بنادر شمالی

رشت، بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳-۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

www.iccimguil.ir

سال ۱۴۰۵

بسم الله الرحمن الرحيم

شناسنامه

عنوان

تغییر مسیرهای وارداتی کشور در شرایط بحران و نقش بنادر شمالی

تهیه و تنظیم: مرکز مطالعات و پژوهش‌های اتاق گیلان

کارشناس: مهرناز شرافت

فروردین ۱۴۰۵

آدرس: رشت، بلوار ولیعصر، شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

guilancima@gmail.com

www.iccimguil.ir

صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

مقدمه

بنادر جنوبی کشور که در استان‌های هرمزگان، خوزستان، بوشهر و سیستان و بلوچستان واقع شده‌اند، نقش بسیار مهمی در واردات کالاهای اساسی و نهاده‌های دامی دارند. این بنادر به عنوان محور اصلی تأمین نیازهای غذایی کشور عمل می‌کنند و بخش قابل توجهی از واردات برنج، گندم، ذرت، حبوبات و روغن‌های خوراکی از طریق آن‌ها انجام می‌گیرد.

با این حال، شرایط فعلی کشور و محدودیت‌های ایجاد شده به دلیل حملات گسترده به زیرساخت‌ها و بنادر جنوبی، موجب افزایش زمان ترخیص، محدودیت تردد کشتی‌ها در تنگه هرمز و افزایش ریسک حمل شده است. این شرایط، جریان واردات کالاهای اساسی کشور را با کندی و محدودیت مواجه کرده و لزوم شناسایی مسیرهای جایگزین را افزایش داده است.

در این راستا، بنادر شمالی کشور به ویژه استان گیلان می‌توانند نقش مکمل و راهبردی در واردات کالاهای اساسی ایفا کنند. مجاورت بنادر شمالی با اتحادیه اقتصادی اوراسیا و قرار گرفتن در مسیر کریدور شمال-جنوب، امکان تأمین نیازهای اولیه کشور و همزمان تقویت تجارت بین‌المللی با کشورهای منطقه را فراهم می‌سازد. این مقدمه، اهمیت بررسی واردات کالاهای اساسی از بنادر جنوبی و پتانسیل جایگزینی بخشی از آن‌ها از مسیر شمال کشور را روشن می‌سازد و زمینه لازم برای تحلیل داده‌های وارداتی گمرکات هرمزگان، خوزستان، بوشهر، زاهدان و گیلان را فراهم می‌کند.

این گزارش بر پایه بررسی آمار عملکرد صادرات و واردات گمرکات کشور در دوره ده‌ماهه سال ۱۴۰۴ تهیه شده و تلاش دارد با تکیه بر داده‌های رسمی، تصویری واقع‌بینانه از تغییر مسیرهای وارداتی کشور در شرایط بحران ارائه دهد.

الگوی واردات در بنادر جنوبی

استان هرمزگان

بررسی واردات کالاهای اساسی در گمرکات استان هرمزگان نشان می‌دهد تمرکز اصلی واردات بر غلات (گندم و برنج)، روغن‌های خوراکی و برخی کالاهای مصرفی نظیر چای، قهوه و موز بوده است. این ترکیب نشان‌دهنده نقش مهم هرمزگان در تأمین امنیت غذایی کشور است، به گونه‌ای که بخش قابل توجهی از واردات غلات و نهاده‌های غذایی از این مسیر انجام می‌شود. با این حال، تمرکز بالای واردات در این استان می‌تواند در شرایط بحران، ریسک اختلال در زنجیره تأمین را افزایش دهد.

تغییر مسیرهای وارداتی کشور در شرایط بحران و نقش بنادر شمالی

استان بوشهر

در استان بوشهر، واردات کالاهای اساسی عمدتاً در مقیاس متوسط و با تمرکز بر اقلام مصرفی و غذایی انجام شده است. برنج و موز از اقلام اصلی وارداتی بوده و در کنار آن چای، حبوبات و دانه‌های روغنی نیز نقش مکمل داشته‌اند. این استان بیشتر نقش تکمیلی در زنجیره واردات جنوب کشور را ایفا می‌کند و سهم آن نسبت به سایر بنادر جنوبی محدودتر است.

استان خوزستان

واردات کالاهای اساسی در خوزستان عمدتاً بر نهاده‌های دامی شامل ذرت، دانه سویا و جو متمرکز است که نقش کلیدی در تأمین خوراک دام کشور دارد. در کنار آن، گندم، شکر و روغن نیز در سبد واردات این استان قرار دارند. این ساختار نشان می‌دهد خوزستان یکی از مراکز استراتژیک تأمین نهاده‌های کشاورزی کشور محسوب می‌شود.

استان سیستان و بلوچستان

در این استان، واردات کالاهای اساسی عمدتاً شامل غلات (گندم و برنج) و نهاده‌های دامی است. همچنین اقلامی نظیر ذرت، جو و دانه سویا سهم مهمی در واردات دارند. این استان نقش مهمی در تأمین نیازهای شرق کشور ایفا می‌کند و ساختار واردات آن نشان‌دهنده تمرکز بر کالاهای اساسی و نهاده‌های کشاورزی است.

جمع‌بندی الگوی بنادر جنوبی

بررسی کلی بنادر جنوبی نشان می‌دهد که تمرکز اصلی واردات بر کالاهای اساسی شامل غلات، نهاده‌های دامی، روغن‌های خوراکی و برخی اقلام مصرفی است. این تمرکز جغرافیایی، اگرچه نقش مهمی در امنیت غذایی کشور دارد، اما در شرایط بحران می‌تواند منجر به افزایش ریسک در زنجیره تأمین و ایجاد گلوگاه‌های لجستیکی شود.

ظرفیت‌های مسیر جایگزین شمال کشور

در شرایط کنونی و با توجه به محدودیت‌های احتمالی در بنادر جنوبی، بهره‌گیری از ظرفیت مسیرهای شمالی کشور به عنوان یک راهکار مکمل مورد توجه قرار گرفته است. کشورهای حوزه دریای خزر به‌ویژه فدراسیون روسیه به عنوان تأمین‌کننده اصلی غلات، دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی، و جمهوری آذربایجان به عنوان مسیر کلیدی ترانزیتی در کریدور شمال-جنوب، نقش مهمی در این زنجیره دارند.

تغییر مسیرهای وارداتی کشور در شرایط بحران و نقش بنادر شمالی

استان گیلان با برخورداری از گمرکات فعال، بنادر شمالی و موقعیت اتصال به دریای خزر، می‌تواند به‌عنوان مسیر مکمل واردات کالاهای اساسی ایفای نقش نماید.

تطبیق کالایی شمال و جنوب

مقایسه ساختار واردات نشان می‌دهد که هم‌پوشانی قابل توجهی میان کالاهای وارداتی در بنادر جنوبی و گمرکات گیلان وجود دارد. اقلامی نظیر ذرت، جو، روغن‌های خوراکی و حبوبات در هر دو مسیر قابل تأمین هستند. این موضوع نشان می‌دهد مسیر شمالی قابلیت جایگزینی یا مکمل‌سازی در شرایط محدودیت مسیرهای جنوبی را دارد.

تمرکز بالای واردات کالاهای اساسی کشور بر مسیرهای جنوبی و اتکای قابل توجه به واسطه‌هایی مانند امارات متحده عربی، در شرایط فعلی منطقه به یک ریسک جدی برای امنیت تأمین تبدیل شده است؛ اختلال در بنادر جنوبی یا محدودیت‌های تردد در تنگه هرمز می‌تواند مستقیماً جریان ورود اقلام حیاتی را با مشکل مواجه کند. در مقابل، تجربه استان گیلان نشان می‌دهد که با استفاده از ظرفیت بنادر شمالی و ارتباط با کشورهای حوزه اوراسیا از جمله روسیه و قزاقستان، امکان تنوع‌بخشی به مسیرهای وارداتی و کاهش وابستگی به جنوب کاملاً وجود دارد. بنابراین، توسعه زیرساخت‌های لجستیکی در شمال کشور و حرکت به سمت واردات مستقیم از مبدأ، نه تنها یک انتخاب، بلکه یک ضرورت راهبردی برای افزایش تاب‌آوری اقتصادی و تضمین امنیت غذایی کشور در شرایط بحران است.

جمع‌بندی و پیشنهاد

باتوجه به شرایط بحرانی موجود و تمرکز بالای واردات در بنادر جنوبی، توسعه مسیرهای وارداتی از بنادر شمالی به ویژه استان گیلان ضروری است این اقدام می‌تواند باعث کاهش ریسک تمرکز واردات، افزایش پایداری زنجیره تأمین، تسریع در واردات کالاهای اساسی و توسعه تجارت با کشورهای اوراسیا شود.

پیوست:

جدول ۱- اقلام منتخب کالاهای اساسی وارداتی از گمرکات استان هرمزگان در ده ماهه سال ۱۴۰۴

ردیف	عمده کالای وارداتی	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	برنج کامل سفیدشده صیقلی یا براق شده	۵۷۵	۶۰۶
۲	گندم معمولی	۸۲۰	۲۸۳
۳	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب کارتام (Carthame)، خام	۱۴۶	۲۳۰
۴	قهوه، بونداده کافئین نگرفته غیر مذکور	۲۳	۱۱۸
۵	چای سیاه (تخمیر شده) و چای جزئا تخمیر شده کوبیده در بسته بندی غیر خرده فروشی	۱۴	۸۸
۶	سایر قطعات بی استخوان منجمداز نوع گاو	۲۰	۸۵
۷	موز، از جمله موز سبز تازه	۱۷۳	۷۶
۸	چای سیاه (تخمیر شده) و چای جزئا "تخمیر شده به نحوی دیگر	۹	۶۰
۹	نخود رنگی (دسی) غلافدار خشک، غلاف کنده، حتی پوست کنده یا لپه شده	۴۶	۴۶
۱۰	دانه آفتابگردان حتی خرد شده غیر مذکور	۱۸	۳۳

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول ۲- اقلام منتخب کالاهای اساسی وارداتی از گمرکات استان بوشهر در ده ماهه سال ۱۴۰۴

ردیف	عمده کالای وارداتی	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	برنج کامل سفیدشده صیقلی یا براق شده	۵۳	۴۵
۲	موز، از جمله موز سبز تازه	۵۲	۲۷
۳	چای سیاه (تخمیر شده) و چای جزئا "تخمیر شده به نحوی دیگر	۴	۲۵
۴	چای سیاه (تخمیر شده) و چای جزئا تخمیر شده کوبیده در بسته بندی غیر خرده فروشی	۳	۲۳
۵	تخم (دانه) کدو مصرف آجیلی	۳	۱۰.۷
۶	گندم معمولی	۳۰	۱۰.۱
۷	دانه آفتابگردان حتی خرد شده غیر مذکور	۵	۱۰
۸	عدس به استثنای بذر و دال عدس غلافدار خشک، غلاف کنده، حتی پوست کنده یا لپه شده	۶	۹.۷
۹	قهوه، بونداده کافئین نگرفته غیر مذکور	۱.۲	۵.۳
۱۰	آناناس، تازه یا خشک کرده	۵	۴.۸

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول ۳- اقلام منتخب کالاهای اساسی وارداتی از گمرکات استان خوزستان در ده ماهه سال ۱۴۰۴

ردیف	عمده کالای وارداتی	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	ذرت دامی	۷,۵۴۴	۲,۳۴۱
۲	دانه سویا تراریخته	۱,۸۸۲	۹۸۹
۳	RBD پالم اوایل در ظروف ۲۰۰ لیتری و بیشتر	۳۴۸	۴۶۹
۴	جو به استثنای بذر	۱,۰۴۲	۳۳۲
۵	گندم معمولی	۸۴۶	۳۰۲
۶	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب کارتام (Carthame)، خام	۱۵۸	۲۶۱
۷	شکر تصفیه نشده بدون اضافه کردن مواد خوشبو کننده یا مواد رنگ کننده از سایر نیشکرها	۲۶۸	۱۵۵
۸	برنج کامل سفید شده صیقلی یا براق شده	۴۶	۳۸
۹	برنج نیمه سفید شده (Semi milled Rice)	۱.۹	۱.۶
۱۰	زنجبیل خرد شده و ساییده شده در بسته بندی آماده برای غیر خرده فروشی	۰.۰۱۸	۰.۰۳۷

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول ۴- اقلام منتخب کالاهای اساسی وارداتی از گمرکات استان سیستان و بلوچستان در ده ماهه سال ۱۴۰۴

ردیف	عمده کالای وارداتی	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	برنج کامل سفید شده صیقلی یا براق شده	۴۴۹	۵۰۳
۲	گندم معمولی	۱,۰۳۱	۳۶۴
۳	دانه سویا تراریخته	۱۱۱	۵۶
۴	برنج نیمه سفید شده (Semi milled Rice)	۵۳	۵۵
۵	دانه کنجد به استثنای بذر آن	۳۱	۴۷
۶	لاشه یا شقه گوساله تازه یا سرد کرده	۸	۴۵
۷	ذرت دامی	۱۳۳	۴۰
۸	چای سیاه (تخمیر شده) و چای جز تا تخمیر شده به نحوی دیگر	۴	۲۴
۹	موز، از جمله موز سبز تازه	۴۳	۲۳
۱۰	جو به استثنای بذر	۴۶	۱۶

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول ۵- کالاهای اساسی وارداتی از گمرکات استان گیلان در ده ماهه سال ۱۴۰۴

ردیف	عمده کالای وارداتی	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب کارتام (Carthame)، خام	۳۰۵	۴۲۰
۲	جو به استثنای بذر	۴۶۷	۱۲۳
۳	ذرت دامی	۲۶۰	۷۸
۴	روغن خام	۴۰	۵۰
۵	عدس به استثنای بذر و دال عدس غلافدار خشک، غلاف کنده، حتی پوست کنده یا لپه شده	۲۴	۲۸.۹
۶	سایر قطعات گوشت های از نوع گوسفند، منجمد به صورت با استخوان	۶	۲۸.۸
۷	روغن خام سویا، حتی صمغ گرفته	۱۴	۱۹
۸	نخود معمولی غلافدار خشک، غلاف کنده، حتی پوست کنده یا لپه شده	۱۶	۱۶
۹	لاشه و شقه بره، تازه یا سرد کرده	۱.۶	۱۲
۱۰	ارزن بجز بذر	۲۱	۸.۶

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول ۶- عمده کشورهای واردکننده کالاهای اساسی به گمرکات جنوبی و استان گیلان در ده ماهه سال ۱۴۰۴

استان	کشور	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
استان هرمزگان	امارات	۷۸۲	۷۰۷
	هند	۵۸۳	۶۱۴
	ترکیه	۵۸۱	۴۰۱
استان بوشهر	هند	۵۸	۷۱
	امارات	۲۴	۴۴
	فیلیپین	۵۷	۳۲
استان خوزستان	امارات	۴,۱۲۷	۱,۷۱۹
	ترکیه	۳,۳۲۴	۱,۳۳۸
	هلند	۱,۰۳۷	۴۳۳
استان سیستان و بلوچستان	پاکستان	۳۳۰	۳۸۱
	روسیه	۱,۰۳۱	۳۶۴
	هند	۲۰۶	۲۴۷
استان گیلان	امارات متحده عربی	۶۵۱	۴۴۲
	فدراسیون روسیه	۱۴۵	۱۰۵
	ترکیه	۲۵۷	۱۸۰

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.